

ABD GENELKURMAY BAŞKANI DOUGLAS MACARTHUR'UN
1932 YILINDA TÜRKİYE ZİYARETİ

CHIEF OF GENERAL STAFF DOUGLAS MACARTHUR'S VISIT TO
TURKEY IN 1932

Türk milleti ile beraber Atatürk'ün manevi huzurunda saygı ile eğilirim. Vefatı ile dünya büyük ve dahi bir önderini, Türk milleti en mümtaz ve kahraman evladını, insanlık uzak görüşlü ve korkusuz bir mücahidini kaybetmiştir¹.

(ABD GENELKURMAY BAŞKANI DOUGLAS MACARTHUR)

Mehmet Sait DİLEK*

Amerikan Yönetimi, Mayıs 1784'de John Adams, Benjamin Franklin ve Thomas Jefferson'u Osmanlı İmparatorluğunun da içinde yer aldığı 16 ülke ve Osmanlı Devletine bağlı olan Mağrib Ülkeleri (Trablus, Cezayir, Tunus) ile ticaret ve dostluk antlaşmalarını imzalamakla görevlendirerek Türk-Amerikan ilişkilerinin başlaması bağlamında ilk adımları attı.² Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra iki ülke arasında günümüze dek kimi zaman gergin kimi zaman dostane bir ortamda süregelen ilişki düzeyi Atatürk döneminde, siyasi ilişkilerin yeniden kurulma süreci ile birlikte hızla gelişmeye başladı. Kısa sürede Türkiye'yi çağdaş devletler seviyesine yükseltmeyi başaran Mustafa Kemal Atatürk'ün etkin ve başarılı kişiliği sadece Türkiye'de değil uluslar arası alanda da yankı bulduğundan başta Amerika Birleşik Devletleri Genelkurmay Başkanı Douglas MacArthur olmak üzere Türkiye'ye Atatürk

* Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Araştırma Görevlisi

¹ Akdes Nimet KURAT, Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959), Ankara, 1959, s.46.

² Journals of the Continental Congress 1774-1789, Volume:26, 1784 (January 1-May 10), Washington, 1928, s.357, 361-362.

döneminde birçok önemli konuğun geldiğini görmekteyiz.³ Atatürk'ün karizmatik ve başarılı kişiliği yanında, Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'nin de içinde olduğu bir kısım Avrupa ülkesinin askeri durumunu gözlemek ve ilişkileri geliştirmek istemesi, uluslar arası alanda işbirliğinin gittikçe zorlaştığı ve o ölçüde de gerekli hale geldiği bir dönemin başlaması ve Türkiye'nin batıya giderek daha yakınlaşması, 1932 yılında bu ziyaretin Türkiye'de de gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır.

A.B.D.'nin Türkiye Büyükelçisi, Charles Sherrill'in⁴ 18 Temmuz 1932'de Türk Hükümeti yetkililerine, Eylül sonunda General Douglas MacArthur'un⁵ Türkiye'ye ziyaretinin uygun olup olmayacağını sorması üzerine; Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün kendisini kabul etmekten memnun olacağı kendisine bildirdi.⁶

18 Ağustos 1932'de Washington Büyükelçisi Muhtar Bey, A.B.D. Genelkurmay Başkanının ziyaret ile ilgili isteklerini bildiren bir telgrafı Numan Bey vasıtası ile İsmet Paşa'ya bildirdi. Telgrafta özetle; pasaportu vize edilen A.B.D. Genelkurmay Başkanının, 25 Eylül 1932 Pazar günü saat 15'de İstanbul'a gelmeyi düşündüğü, aynı akşam Generalin Ankara'ya giderek, 27 Eylül 1932'de tekrar İstanbul'da bulunmak ve Mustafa Kemal Atatürk'ün davetlerine katılmak arzusunda bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Generalin, Türk ordusuna resmi bir geçitte hitap etmek istediğini ve bu sebeple

³ Yugoslavya Kralı Alexander, İngiltere Kralı VIII. Edward, Romanya Kralı Carol, Afganistan Kralı Amanullah Han, Irak Kralı Faysal, İran Şahı Rıza Pehlevi, Ürdün Emiri Abdullah gibi önemli şahsiyetler Atatürk döneminde Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaretler hakkında geniş bilgi için Bkz. Ömer ERDEN, Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Türkiye'yi Ziyaret Eden Yabancı Devlet Başkanları ve Türk Basınındaki Akisleri, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2003.

⁴ Charles Sherrill'in Türkiye'deki anıları için Bkz. Charles SHERRILL, Gazi Mustafa Kemal Hz. Nezdinde Bir Elçilik, (Çeviren: Ahmet EKREM), İstanbul, 1934.

⁵ General Douglas MacArthur'un hayatı ve askeri faaliyetleri hakkında geniş bilgi için Bkz. Douglas MACARTHUR, Reminiscences: General of the Army, New York, 1964; Courtney WHITNEY, MacArthur: His Rendezvous With History, New York, 1956; Charles WILLOUGHBY, MacArthur 1941-1951, New York, 1954; Eugene RASOR, General Douglas MacArthur, 1880-1954, Westport, 1994; Richard ROVERE, General MacArthur and President Truman, New Brunswick, 1992; Michael SCHALLER, Douglas MacArthur: The Far Eastern General, New York, 1989.

⁶ Necdet EKİNCİ, "A.B.D. Arşiv Belgeleri ve Değişen Dünya Siyasal Konjonktürünün Işığında MacArthur'un Türkiye Ziyareti, Bunun İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk-Amerikan İlişkilerine Olumlu Etkisi", Atatürk 4.Uluslararası Kongresi, II, Ankara, 2000 s.956.

söyleyeceklerinin tercüme edilmesi için bir subay görevlendirilmesini talep ettiği bildirilmiştir.⁷

A.B.D.'nin Türkiye Büyükelçisi Charles Sherrill, hükümetine göndermiş olduğu 20 Ağustos 1932 tarihli raporunda; yabancıların askeri bölgelere girmeleriyle ilgili Türk kurallarının sıklığından, yabancıların askeri konularda herhangi bir şey öğrenmelerine, hatta Türk görüşlerinin açıklanıp yayınlanmasına, Türkiye'nin çok hassas olduğu konusunda ilgilileri uarmayı önemli bir görev saymaktaydı.⁸

Türkiye'nin Varşova Büyükelçisi tarafından gönderilen 27 Ağustos 1932 tarihli bir raporda; Varşova Büyükelçimizin, Polonya Dışişleri Bakanı August Zaleski ile yaptığı görüşmede, A.B.D. Genelkurmay Başkanının Doğu Avrupa ziyareti ile ilgili kendisinden bilgi istediğini öğrenmekteyiz. Polonya Dışişleri Bakanı August Zaleski cevap olarak; General MacArthur'un seyahatinin Genelkurmaylar arasında görüşülerek tertip edildiğini söylemiştir. Zaleski'ye göre; ziyaretin sebebi Doğu Avrupa devletlerinin askeri durumu hakkında inceleme de bulunmak arzusundan kaynaklanmıştır.⁹

Milliyet Gazetesi Editörü Ahmet Şükrü Bey, 26 Ağustos 1932'de A.B.D.'nin Türkiye Büyükelçisi Charles Sherrill'e, A.B.D. Genelkurmay Başkanı MacArthur'un Rusya ile sınırları olan Doğu Avrupa ülkeleri ve Türkiye'ye ziyaretlerinin sebebini öğrenmek için soru sormuşsa da net bir cevap alamamıştır.¹⁰

31 Ağustos 1932'de A.B.D. basınından New York Times gazetesi tarafından General MacArthur'un askeri ve mülki yetkilerle görüşmek ve askeri birlikleri yakından görmek üzere Avrupa devletlerini sırasıyla (Polonya, Çekoslovakya, Avusturya, Macaristan, Romanya ve Türkiye'yi) ziyaret edeceğini kamuoyuna duyurmuştu.¹¹ Nitekim, General 7 Eylül 1932'de Polonya'yı ziyaret ederek gezisine

⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/267/802/2, s.1-3.

⁸ EKİNCİ, "A.B.D. Arşiv Belgeleri...", s.971-972.

⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/245/657/24, s.2-3.

¹⁰ EKİNCİ, "A.B.D. Arşiv Belgeleri...", s. 972.

¹¹ "Gen.MacArthur Off for Europe", New York Times, 31 Ağustos 1932, s.11; A.B.D. Genelkurmay Başkanı Douglas MacArthur, bir yıl önce 25 Eylül-29 Eylül 1931 tarihleri arasında Yugoslavya'yı ziyaret etmiştir. Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/251/692/15, s.1-3.

başlamıştır. Polonyalı askeri yetkililer ile buluşup tanışma imkanı bulan General MacArthur, Rovno'ya giderek Polonya ordusunun askeri manevralarını izleyerek Polonya ordusu ve yapılan manevralar hakkında yetkililerden bilgi almıştır¹² Polonya'dan sonra Çekoslovakya'ya geçen MacArthur, Çek hükümetinin Dışişleri Bakanı ve Savaş Bakanını ziyaret ederek askeri ve siyasi konularda karşılıklı fikir teatisinde bulunmuştur.¹³ 15 Eylül 1932'de Avusturya'nın Viyana şehrine ulaşan General MacArthur yetkilerle yaptığı görüşmelerden sonra 17 Eylül ile 20 Eylül arasında Macaristan'a geçmiştir. Macaristan ordusunun seçkin bir misafiri olarak karşılanan General MacArthur, hem sivil hem de askeri birçok önemli şahsiyetle görüşerek; iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesini öngören açıklamalarda bulunmuştur. ABD Generali MacArthur'un ziyareti Macar yetkililer tarafından büyük bir ilgi ile karşılanmıştır¹⁴. Amerika Birleşik Devletleri Genelkurmay Başkanı Douglas MacArthur, 21 Eylül 1932'de ise Romanya'nın Bükreş şehrine geçerek askeri ve sivil yetkilerle görüşmüş olup Kral Carol tarafından kendisine 23 Eylül 1932'de nişan verilmiştir.¹⁵

Amerika Birleşik Devletleri Genelkurmay Başkanı Douglas MacArthur, Romanya ziyaretinden sonra; Türkiye ziyaretini gerçekleştirmek üzere 25 Eylül 1932 günü Daçya vapuru ile Köstence'den İstanbul'a hareket etmiştir.¹⁶ Ziyaretin başlayıp sona erdiği zamana kadar Türk ve Amerikan basınında, ziyaret ile ilgili bir takım haberler yazılmıştır. Ancak, Türk Hükümeti yetkilileri tarafından gazetelere verilen bilgiler içerik olarak ziyareti ana hatları ile anlatacak düzeyde kalmıştır. Bu sebeple Vakit, Cumhuriyet, Milliyet, Hakimiyeti Milliye gazeteleri tek bir kaynaktan yazılmış gibi aynı bilgileri vermekte ve ziyaretin içeriği ve değerlendirilmesi açısından bize doyurucu bilgiler vermemektedir. New York Times ve Washington Post da da General MacArthur'un ziyareti ile ilgili ana hatları ile bilgi verildiğinden konu ayrıntılı olarak ele

¹² "Poland Greets MacArthur", New York Times, 8 Eylül 1932, s.2.

¹³ "Czechs Greet MacArthur", New York Times, 13 Eylül 1932, s.10.

¹⁴ Mark Imre MAJOR, American Hungarian Relations 1918-1944, Florida, 1974, s.149. "MacArthur Arrives in Vienna", New York Times, 16 Eylül 1932, s.12.

¹⁵ "MacArthur Greeted in Bucharest", New York Times, 22 Eylül 1932, s.23; "King Carol Decorates MacArthur", New York Times, 24 Eylül 1932, s.3.

¹⁶ "Amerika Erkanı Harbiye Reisi Bugün Şehrimize Geliyor", Vakit, 25 Eylül 1932, s.3.

alınamamıştır. Bununla beraber, gazetedeki yazılar, General MacArthur'un Türkiye gezisinin geliş ve dönüş güzergahı ve kimler tarafından karşılanıp uğurlandığı, yaptığı ziyaretler ve MacArthur'un gezi esnasında gördükleri hakkında bir kısım kanaatleri hususunda bilgi vermektedir. Bu sebeple General MacArthur'un Türkiye ziyareti ile ilgili basında çıkan yazıların tüm içeriğini, makalede kullanmaya çalıştım.

General MacArthur'u karşılamak üzere Galata rıhtımında Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa, Vali Muhittin, Hariciye Vekaleti namına Protokol Umum Müdür Muavini İbrahim Münir Bey, askeri mihmandarlığına memur edilen Erkanı Harp Miralay Sadık Bey, Generalin tercümanlığına tayin edilen Hariciye Memurlarından Orhan Sadettin Bey, Polis Müdürü Fehmi Bey, Amerika Sefareti Maslahatgüzarı Shaw ile Amerika Ataşemiliteri protokol yerinde hazır bulunmuşlardır. Amerikalı Generalin ziyareti sebebi ile rıhtım Türk ve Amerikan bayrakları ile süslenmiş, rıhtımda resmi selamı ifa için birer müfreze asker ve polis yer almıştı. 25 Eylül 1932 günü saat 13'te vapur rıhtıma yanaşmış olup ilk önce Protokol Umum Müdür Muavini İbrahim Münir Bey ile Amerika Sefareti Maslahatgüzarı vapura geçerek Generale hoş geldin etmişlerdir.¹⁷

General de teşekkür etmiş ve gördüğü hüsnü kabulden pek memnun olduğunu söylemiştir. Daha sonra askeri mihmandar Miralay Sadık Bey ordu namına, Vali Muhittin şehir ve vilayet namına kendilerine hoş geldin etmişlerdir. General, kendisine Türk ordusu namına hoş geldiniz diyen Sadık Bey'e "Öteden beri hayranı olduğum Türk ordusunun gösterdiği misafirperverlikten pek memnun oldum; teşekkürlerimi lütfen ordu yetkililerine bildiriniz" demiştir. Bu merasim kısa sürmüş, general ve maiyeti karaya çıkmıştır. General karaya ayak basar basmaz muzıka takımı, Amerikan marşını çalmış olup general ve yanındakiler selam vaziyetinde marşı dinlemişlerdir. Marş bittikten sonra, general selam vaziyetinde bulunan askerin önünden geçerek bölüğü teftiş etmiş ve bölüğü kumanda eden zabitan kendisine takdim edilmesini

¹⁷ "Amerika Erkanı Harbiye Reisi Dün Geldi", Vakit, 26 Eylül 1932, s.1; "General MacArthur Geldi", Cumhuriyet, 26 Eylül 1932, s.1; "Amerika'nın B. Erkanı Harbiye Reisi Geldi", Milliyet, 26 Eylül 1932, s.1; "Amerika Erkanı Harbiye Reisi Geliyor", Hakimiyeti Milliye, 26 Eylül 1932, s.1; "MacArthur in İstanbul", New York Times, 26 Eylül 1932, s.4; "Gen. MacArthur in Turkey", The Washington Post, 26 Eylül 1932, s.3

istemmiştir. Bunun üzerine Orhan Tahsin Bey, Bölük Kumandanı Yüzbaşı Sami Bey'i, Generale takdim etmiştir. Misafir General, Yüzbaşı Sami Bey'in elini sıkarak şu sözleri söylemiştir: "Gördüğüm intizam ve mükemmeliyet ümit ettiğim pek üstündedir. Bilhassa beyanı takdirat ederim." General, Askeri mihmandar Sadık Bey'e ise; "Türk ordusu ile talebelik zamanımdan beri alakadar oluyorum. Bu sebeple Türk harp tarihini büyük bir dikkat ve alaka ile tetkik ettim. Bu husustaki hislerim takdirle doludur. Boğaza girerken güzelliklerine şahit olduğum güzel İstanbul'u pek az zaman zarfında terk etmek mecburiyetinde kalacağımdan dolayı çok üzgünüm" demiştir¹⁸.

General, karşılama töreninden sonra Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa ile Vali Muhittin Bey'in yanından ayrılarak otomobil ile Türk Hükümeti tarafından misafir edileceği Perapalas oteline gitmiştir. Yaverleri Binbaşı Jeager ile Yüzbaşı David de kendisini takiben otele gitmişlerdir. General, bir müddet dinlendikten sonra Amerika Sefaretine giderek Maslahatgüzar Shaw'ı ziyaret etmiş, biraz sonra Mr. Shaw otele gelerek kendisine iadei ziyarette bulunmuştur. General ziyaretlerine devam ederek, Vali Muhittin Bey'i oradan da Kolordu karargahına giderek Şükrü Naili Paşa'yı ziyaret etmiştir. Her iki ziyaretinde de bir müfreze asker tarafından selamlanmıştır. Saat 16'da Vali Muhittin, Saat 16 30'da ise Şükrü Naili Paşa Perapalas oteline giderek generale iadei ziyarette bulunmuşlardır. Saat 17'de General, yaverleri ve A.B.D. maslahatgüzarı Shaw ile birlikte otomobillere binerek Seyrisefain rıhtımına gelmişler ve Liman şirketinin iş motoruna binerek Haydarpaşa'ya geçmişlerdir. İstasyon Türk ve Amerikan bayrakları ile süslenmişti. Bir bölük asker, bir müfreze polis ve mızıkacı takımı istasyonda yer almıştı. General, saat 17.30'dan sonra Haydarpaşa'ya vasil olmuş, motordan çıkınca kendisini Muhittin Bey ile Şükrü Naili Paşa karşılamıştır. General, karaya çıkınca mızıkacı takımı Amerikan marşını çalmaya başlamıştır. Marştan sonra, selam vaziyetinde duran Türk askerini teftiş etmiş ve kıta kumandanı Yüzbaşı Sabri Bey'i çağırarak kıtanın çok muntazam olduğunu söyleyerek kendisini tebrik etmiştir. General için Ankara treninin arkasına bir salonlu vagon takılmıştı. General, kısa bir

¹⁸ "Amerika'nın B. Erkanı Harbiye Reisi Geldi", Milliyet, 26 Eylül 1932, s.6; "General MacArthur Geldi", Cumhuriyet, 26 Eylül 1932, s.5; "Amerika Erkanı Harbiye Reisi Geliyor", Hakimiyeti Milliye, 26 Eylül 1932, s.1; "Amerika Erkanı Harbiye Reisi Dün Geldi", Vakit, s.4; "MacArthur in İstanbul", New York Times, 26 Eylül 1932, s.4.

süre Muhittin Bey ile Şükrü Naili Paşa ile görüşmüş ve kendisine karşı gösterilen Türk konukseverliğinden dolayı teşekkür etmiştir. Saat 18 sularında General ve yaverlerinin içinde bulunduğu tren Ankara'ya doğru hareket etmiştir¹⁹

Amerika Birleşik Devletleri Genelkurmay Başkanı Douglas MacArthur, 26 Eylül 1932 günü trenle sabah 10 sularında Ankara'ya ulaştı. Generali istasyonda Erkanı Harbiye Reisi Fevzi Paşa, İkinci Reis Asım Paşa, Hariciye Vekaleti Müsteşarı Numan Bey, Vali Nevzat Bey, Polis Müdürü Salih Bey ile Mevki Kumandanı Lütfi Paşa gibi önde gelen devlet yetkilileri karşılamıştır. General, istasyonda askeri kıta ve polis müfrezeleri tarafından selamlanmış olup mızıkta takımı Türk ve Amerikan milli marşlarını çalmıştır. General ikametine tahsis edilen Halkevinde bir müddet dinlendikten sonra Erkanı Harbiye Reisi Fevzi Paşa'yı, Hariciye Vekilini, Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey'i ziyaret etmiş ve kendilerine iadei ziyarette bulunulmuştur. Saat 13.45'de Halkevinde, Generalin şerefine Erkanı Harbiye Reisi Fevzi Paşa tarafından öğle yemeği verilmiştir. Ziyafet esnasında Fevzi Paşa ile General Douglas MacArthur, iki ülkenin dost olduğunu vurgulayan konuşmalar yapmışlardır. Yemekten sonra saat 16 sularında Türkiye Büyük Millet Meclisi altındaki alanda general şerefine askeri geçit resmi yapılmıştır. Geçit resmine katılan 20 adet Türk uçağı başarılı uçuşlar yapmıştır. General, Türk askerinin intizamından övgü dolu bir şekilde bahsetmiş ve Türk uçaklarının başarılı manevralarını takip etmiştir. Geçit resminden sonra General, Erkanı Harbiye Reisi Fevzi Paşa²⁰ ile birlikte Çankaya'ya kadar gezinti yapmıştır.

General Douglas MacArthur, daha sonra Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey tarafından Marmara köşkünde şereflerine verilen çay ziyafetine katılmıştır. Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey, 27 Eylül 1932'de Başvekil İsmet Paşa'ya gönderdiği telgrafta, A.B.D. Genelkurmay Başkanı ile yaptığı görüşmede General Douglas

¹⁹ "Amerika'nın B. Erkanı Harbiye Reisi Geldi", Milliyet, 26 Eylül 1932, s.6; "General MacArthur Geldi", Cumhuriyet, 26 Eylül 1932, s.5; "Amerika Erkanı Harbiye Reisi Geliyor", Hakimiyeti Milliye, 26 Eylül 1932, s.1; "Amerika Erkanı Harbiye Reisi Dün Geldi", Vakit, s.4; "MacArthur in İstanbul", New York Times, 26 Eylül 1932, s.4.

²⁰ Geçit resminden sonra General MacArthur, Erkanı Harbiye Reisi Fevzi Paşa'ya "Bu sene altı memleket ziyaret ettim. Altı ordu gördüm. Bunlar arasında gerek teçhizat gerek talim ve gerek terbiye itibarıyla Türk ordusunun derecesine varan bir orduya tesadüf etmiş değilim diyerek Türk ordusuna duyduğu hayranlığı ifade etmiştir. Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/1/3/1, s.5

MacArthur'un, Türkiye'nin uçak alımı için görüşmeler yaptığı Curtiss-Wright grubunun Amerika'nın en güvenilir müesseselerinden biri olduğunu söylediğini ve Amerikan şirketi ile Türkiye arasında anlaşmanın sağlanması bağlamında görüşlerini ortaya koyduğunu bildirmiştir. Ayrıca şerefine yapılan geçit resminde Türk askerinin ve Türk uçaklarının gösterdiği intizamdan ve başarıdan dolayı tebriklerini sunmuştur.²¹

General Douglas MacArthur ile Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey arasındaki görüşmede konuşulan uçak alımı konusu ilk önce Türkiye ile Fransa arasında görüşülmüştü. Fransız uçak üreticisi Gourdou-Leseurre firmasına LGL-32 avcı uçaklarını sipariş eden Türkiye, Fransız firmasının şartları yerine getiremediğine karar vererek siparişi ABD'li Curtiss-Wright firmasına kaydırmıştır. Amerikan şirketi ile Türkiye arasında görüşmelerin sürdüğü bir zamanda, General MacArthur'un Amerikan şirketi hakkında olumlu referansı anlaşmanın sağlanmasına belli bir ölçüde de olsa etki yaptığını söyleyebiliriz. Çünkü ziyaretten kısa bir süre sonra 2 Ekim 1932 günlü New York Times gazetesinde Türkiye'nin 24 adet Curtiss Hawk-II satın alacağı duyurulmuştur.²²

12 Eylül 1934 tarihli Christian Science Monitor gazetesinde General MacArthur'un Türkiye ziyareti esnasında Amerikan askeri hava teçhizatının Türkiye'ye satış meselesini görüştüğü ve pazarlıkta bulunduğu ve iyi bir satıcı olduğu iddia edilmiştir. General, Türk yetkililerinin hiç biri ile Amerikan askeri hava teçhizatı satışı

²¹ Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/1/3/1, s.2-3

²² "Turkey Buys War Planes Here", New York Times, 2 Ekim 1932; Curtiss-Wright grubu ile varılan anlaşma sonucu uçakların montajlarının Kayseri Tayyare Fabrikası'nda yapılması kararına varılır. Bunun neticesi olarak Kayseri Tayyare Fabrikası tekrar faal hale gelir. İlk sözleşme 24 adet Curtiss Hawk-II, 7 adet Fledling'i ve 12 adet Fleet'i kapsar. İlk 24 Curtiss Hawk-II partisine ait ilk 6 adet uçak 21 Kasım 1933 tarihinde ABD'den USAAC seri numaralarıyla Türkiye'ye gelir, 21 Mart 1934 tarihine kadar diğer 18 uçak da Türkiye'ye teslim edilir ve Kayseri Tayyare Fabrikası'nda monte edilerek hizmete sunulur. Ancak bunun arkasından 6 uçaklık başka bir Curtiss Hawk-II parçası daha getirilir ki, bu sefer ki işlem artık montaj değil lisans altında üretimdir. Bu arada Curtiss Hawk-III değerlendirmeye alınır ve beğenilir. Bu uçağın Kayseri Tayyare Fabrikasında lisans altında üretilmesine karar verilir. 40 uçaklık bu parti Kayseri'de üretilir. Hawk'lar 1945'de hizmet dışı bırakılır. Hawk-II/III'ler 1933-1945 arası 53. Av Bölüğü, 54. Av Bölüğü ve Hava Okulu tarafından kullanılmıştır. Bkz. http://www.tayyareci.com/digerucaklar/turkiye/1923ve50/curtisssha_wk2.asp

meselesini görüşmediğini ve Türkiye’de uçak satışı ile ilgili olarak ne direk ne de dolaylı hiçbir girişiminin olmadığını söyleyerek gazetede çıkan haberi tekzip etmişse de Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey’in verdiği bilgilerden; Generalin dolaylı da olsa A.B.D.’nin önde gelen şirketlerinden Curtiss-Wright’a kefil olduğunu görmekteyiz. Fakat direk olarak pazarlık yaptığı konusunda elimizde bir belge mevcut değildir.²³

General Douglas MacArthur, Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey ile yaptığı görüşmeden sonra saat 18 sularında Gazi istasyonunda trene binerek İstanbul’a doğru yola çıkmış olup kendisini uğurlayan Erkanı Harbiye Reisi Fevzi Paşa’ya, Milli Müdafaa Vekili Zekai Bey’e Dahiliye Vekili Şükrü Kaya’ya genç Türkiye Cumhuriyeti’nin merkezini görmeyi çok arzu ettiğini ve bu emeline muvaffak olduğundan dolayı memnun olduğunu söylemiştir. Generale, Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk isimli eserinin İngilizce versiyonu hediye edilmiştir.²⁴

27 Eylül 1932 günü sabahı trenle İstanbul’a ulaşan generale Haydarpaşa garında daha önce yapılan usulde karşılama töreni yapılmıştır. General, Amerikan Sefareti Maslahatgüzarı Howland Shaw ve Hariciye Protokol Müdür Muavini Münir İbrahim, Askeri mihmandar Mıralay Sadık ile birlikte Liman şirketinin iş motoruna binerek Tophane’ye geçmiştir. Buradan da otomobille Perapalas otelindeki dairesine giderek bir müddet istirahat etmiştir. Vali Muhittin Bey tarafından Tarabya’daki Tokatlıyan otelinde verilen öğle yemeğine katılmıştır. General, Saat 15.45’de Tarabya’dan ayrılarak Perapalas oteline gelmiş ve on dakika kadar dinlendikten sonra Mustafa Kemal Atatürk ile görüşmek üzere Dolmabahçe Sarayına gitmiştir. General, saat 17’de Mustafa Kemal Atatürk tarafından kabul edilmiştir.²⁵

General MacArthur, Mustafa Kemal Atatürk ile yaptığı görüşmede Türkiye’de gördüğü iyi kabulden dolayı teşekkür etmiş ve Amerika Başkanının selamlarını kendisine iletmiştir. Mustafa Kemal Atatürk de, Amerika Başkanına mukabil selamlarının bildirilmesini söylemiştir. General, Ankara ziyaretinde beğendiği başkent

²³ Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/267/802/23, s.2

²⁴ “Amerika Erkanı Harbiye Reisi Geliyor”, Milliyet, 27 Eylül 1932, s.1; “Amerika Orduları Erkanı Harbiye Reisi Şehrimizde”, Hakimiyeti Milliye, 27 Eylül 1932, s.1-2; General MacArthur Ankara’dan Dönüyor”, Cumhuriyet, 27 Eylül 1932, s.1-2;

²⁵ “Gazi Hz. General MacArthur’u Kabul Etti”, Milliyet, 28 Eylül 1932, s.1, 6; “Gazi Hz. Dün General MacArthur’u Kabul Etiler”, Cumhuriyet, 28 Eylül 1932, s.1-2.

Ankara'yı överek zamanla burasının çok büyük bir şehir haline geleceğini söylemiş, Ankara'da gördüğü çiftlik ve içinde bulunan Marmara köşkünü çok beğendiğini söylemiştir. Mustafa Kemal Atatürk, çiftliğin yedi sene önce çıplak ve bataklık bir yer olduğunu, işe bir aygır ve iki küçük traktörle başlanılmış olduğunu ve bu işi Ankara'da yerleşmenin mümkün olduğunu ispat maksadı ile yaptığını söylemiştir. General, dünya ekonomik buhranından dolayı Amerika'da şartların zorluğundan ve çok sayıda işsiz bulunduğu bahsederek Türkiye'nin ziraat memleketi olmasından dolayı ekonomik buhranın Türkiye'de yok denecek kadar hafif olduğunu vurgulamıştır. Mustafa Kemal Atatürk cevap olarak; dünyanın ekonomik krizden kurtulmasının ilim, fen ve çalışma sayesinde olacağını ve vaziyetin normale doğru gideceğini ümit ettiğini ve Türkiye'nin ekonomik buhrandan daha fazla etkilenme riskine sebep olsa da gelişmiş bir sanayi hedeflediklerini söylemiştir. Mustafa Kemal Atatürk, dünyadaki harp tehlikeleri konusu açılınca, on sene içerisinde büyük bir savaş olma ihtimalinin düşük olduğunu fakat dünyada emniyetin tam olarak kurulamamasından dolayı silahlanmanın terk edilmesinin de akıllıca olmadığını dile getirmiştir.²⁶

Mustafa Kemal Atatürk, General ile bir müddet görüşükten sonra, kendisini o sırada toplantı halinde bulunan Dil Kurultayını dinlemeye davet etmiştir. General, Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte salona geçerek görüşmeleri dinlemiştir. Mustafa Kemal Atatürk, generale Türk Dil Kurultayının dil çalışmalarının ele alınacağı geniş katılımlı bir toplantı düzenlenmesi düşüncesiyle toplandığını anlatmıştır. General ise önemli bir amaç uğrunda yapılan bu toplantıya karşı ilgi göstermiş ve kendilerine karşı duyduğu hayranlığı bu vesile ile de ifade etmekte derin bir haz hissettiğini söylemiştir. General, Dolmabahçe Sarayından ayrıldıktan sonra Amerikan Büyükelçiliği'ne giderek kendi onuruna verilen çay ziyafetine katılmıştır. Akşam saat 20.30'da ise Amerika Maslahatgüzarı Shaw tarafından Maçka'daki apartmanında verilen akşam yemeğine katılmıştır.²⁷

²⁶ 28 Eylül 1932'de, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinden Hikmet Bey tarafından Dahiliye ve Hariciye Vekaleti'ne gönderilen belge için Bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/1/3/1, s.1.

²⁷ "General MacArthur Kurultayda", Hakimiyet-i Milliye, 28 Eylül 1932, s.1; "Gazi Hz. Dün General MacArthur'u Kabul Ettiler", Cumhuriyet, 28 Eylül 1932, s.2; "Gazi Hz. General MacArthur'u Kabul Etti", Milliyet, 28 Eylül 1932, s.6

28 Eylül 1932 günü general otomobille İstanbul'u gezmiş olup Topkapı Sarayı'nu, Askeri Müze'yi ziyaret etmiştir. General, saat 12.45'de Taksim Meydanına giderek Cumhuriyet abidesine çelenk koymuştur. Çelenkte, "Gazi Mustafa Kemal'e ve Türk ordusuna, Amerikan ordusunun büyük takdirlerinin ve hayranlığının nişanesi" yazılıdır. General, çelengi koyduktan sonra abideyi selamlamıştır. Bu merasimde Polis Müdürü Fehmi, Beyoğlu Kaymakamı Sedat, Hariciye Protokol Müdür Muavini Münir İbrahim, Askeri mihmandar Miralay Sadık Beylerle generalin yaverleri hazır bulunmuşlardır. General, buradan Tokatlıyan oteline giderek Amerikan Sefareti Ataşemiliteri tarafından şerefine verilen ziyafette bulunmuştur. General, saat 17'de, Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa tarafından Yıldız'daki Harp Akademisinde verilen bir çay ziyafetine katılmıştır. Akşam yemeğini Perapalas otelinde Amerikan Sefareti Maslahatgüzarı Shaw ile birlikte yedikten sonra Sirkeci istasyonuna giderek saat 21'de kalkan trenle Paris'e hareket etmiştir. Kendisini uğurlayan protokole teşekkür etmiş ve Türkiye'de geçirdiği günlerin haturasını unutmayacağını söylemiştir²⁸

Sonuç olarak; General, Polonya, Çekoslovakya, Avusturya, Macaristan ve Romanya'dan sonra 25 Eylül-28 Eylül 1932 tarihleri arasında gerçekleşen Türkiye ziyaretinden memnun olarak ayrıldı. General, İstanbul ve Ankara'yı ziyaret ederek başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere çok sayıda Türk yetkilisi ile direk olarak görüşüp onları yakından tanıma fırsatını bulmuş ve Türk ordusunun disiplini ve düzenli oluşundan etkilenmiştir. General, A.B.D.'nin Curtiss-Wright grubu ile Türk Hükümeti arasında süren uçak satışı ile ilgili pazarlık sürecinin sürdüğü bir ortamda, ABD'nin önde gelen şirketine kefil olarak pazarlığın olumlu bir şekilde sonuçlanması için dolaylı da olsa yardımda bulunmaya çalışmıştır.

²⁸ "Misafir General Gitti", Cumhuriyet, 29 Eylül 1932, s.1, 3; "Amerikan Ordusundan Türk Ordusuna Selam", Milliyet, 29 Eylül 1932, s.1,6.

BİBLİYOGRAFYA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/267/802/2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/245/657/24.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/251/692/15.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/1/3/1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/10/267/802/23.

Cumhuriyet, 26 Eylül 1932.

Cumhuriyet, 27 Eylül 1932.

Cumhuriyet, 28 Eylül 1932.

Cumhuriyet, 29 Eylül 1932.

EKİNCİ, Necdet, "A.B.D. Arşiv Belgeleri ve Değişen Dünya Siyasal Konjonktürünün Işığında MacArthur'un Türkiye Ziyareti, Bunun İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk Amerikan İlişkilerine Olumlu Etkisi", Atatürk 4.Uluslararası Kongresi, II, Ankara, 2000.

ERDEN, Ömer, Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Türkiye'yi Ziyaret Eden Yabancı Devlet Başkanları ve Türk Basınındaki Akisleri, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2003.

Hakimiyeti Milliye, 26 Eylül 1932.

Hakimiyeti Milliye, 27 Eylül 1932.

Hakimiyet-i Milliye, 28 Eylül 1932.

KURAT, Akdes Nîmet, Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959), Ankara, 1959.

Journals of the Continental Congress 1774-1789, Volume:26, 1784 (January 1-May 10), Washington, 1928.

MACARTHUR, Douglas, Reminiscences: General of the Army, New York, 1964.

MAJOR, Mark Imre, American Hungarian Relations 1918-1944, Florida, 1974.

Milliyet, 26 Eylül 1932.

Milliyet, 27 Eylül 1932.

Milliyet, 28 Eylül 1932.

Milliyet, 29 Eylül 1932.

New York Times, 31 Ağustos 1932.

New York Times, 8 Eylül 1932.

New York Times, 13 Eylül 1932.

New York Times, 16 Eylül 1932.

New York Times, 22 Eylül 1932.

New York Times, 24 Eylül 1932.

New York Times, 26 Eylül 1932.

New York Times, 2 Ekim 1932.

RASOR, Eugene, General Douglas MacArthur, 1880-1954, Westport, 1994.

ROVERE, Richard, General MacArthur and President Truman, New Brunswick, 1992.

SCHALLER, Michael, Douglas MacArthur: The Far Eastern General, New York, 1989.

SHERRILL, Charles Gazi Mustafa Kemal Hz. Nezdinde Bir Elçilik, (Çeviren: Ahmet EKREM), İstanbul, 1934.

The Washington Post, 26 Eylül 1932.

Vakit Gazetesi, 25 Eylül 1932.

Vakit Gazetesi, 26 Eylül 1932.

WHITNEY, Courtney, MacArthur: His Rendezvous With History, New York, 1956.

WILLOUGHBY, Charles, MacArthur 1941-1951, New York, 1954.

<http://www.tayyareci.com/digerucaklar/turkiye/1923ve50/curtiss-hawk2.asp>

ABD GENELKURMAY BAŞKANI DOUGLAS MACARTHUR'UN
1932 YILINDA TÜRKiYE ZİYARETİ

ÖZET

General Douglas MacArthur, 7 Eylül 1932'de Polonya ile başlayan Avrupa gezisi sırasında Çekoslovakya, Avusturya, Macaristan, Romanya ve Türkiye'yi ziyaret etmişti. Türkiye'de 25 Eylül-28 Eylül 1932 tarihleri arasında kalan general, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere çok sayıda Türk yetkili ile görüşmüştür. Mustafa Kemal Atatürk'ü tanıdıktan sonra kendisine karşı duyduğu hayranlık daha da artmış Türk ordusunun disiplinli ve başarılı oluşundan çok etkilenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Mustafa Kemal Atatürk, Douglas MacArthur.

ABSTRACT

CHIEF OF GENERAL STAFF DOUGLAS MACARTHUR'S VISIT
TO TURKEY IN 1932

Chief of General Staff Douglas MacArthur visited Czechoslovakia, Austria, Hungary, Roumania and Turkey during his Europe visit starting with from Poland in 7 September 1932. Staying in Turkey between 24 September- 28 September 1932, He negotiated with a lot of Turkish statesman especially with Mustafa Kemal Atatürk. He admired to Mustafa Kemal after recognizing him and he was affected very much by success and discipline of Turkish Army

Key Words: Turkey, United States, Mustafa Kemal Atatürk, Douglas MacArthur.